This text is published under the Creative Commons Attribution licence 4.0 (CC BY).

Anslutningsskyldighet, anslutningstid och andra särskilda skäl

Några reflektioner om anslutning av anläggningar till elnätet med anledning av Tesla-målen

*Emil Ellervik**

Abstract

As Europe's green transition accelerates, access to the electricity grid is paramount. This article uses the "Tesla cases" as a case study to analyse a grid operator's obligation to connect electricity facilities. The cases, arising from a labour dispute, highlight the tension between the EU's mandate for third-party access (TPA) in a competitive electricity market and national exceptions for extraordinary circumstances.

The analysis addresses two central legal questions. First, it examines the distinction between an outright refusal to connect and a delay to connect. The article argues that an indefinite delay without a foreseeable timeline should be treated as a de facto refusal, in order to prevent the right to TPA from becoming illusory.

Second, it scrutinises the compatibility of the Swedish Electricity Act's exception for "other special reasons" (Sw. *andra särskilda skäl*) with EU law. This national provision, which lacks a direct counterpart in the Electricity Market Directive (EMD), allows network operators to refuse connection for reasons other than lack of capacity. Based on an interpretation of the EMD in the case law of the CJEU, particularly the *citiworks AG* case, the article concludes that this broad national exception is likely incompatible with EU law. The right to TPA is fundamental, and the grounds for exceptions are exhaustive and must be interpreted restrictively. The author suggests that the administrative courts have so far avoided confronting this discrepancy between the legal systems.

Keywords: elnät, anslutningsskyldighet, tredje parts tillträde, särskilda skäl, elmarknadsdirektivet

1. Inledning

Elektrifieringen omnämns inte sällan som en nyckel i den gröna omställningen.[1] En grundläggande förutsättning för elektrifieringen är tillgången till elnätet. Elnätet i Sverige bedrivs som ett naturligt monopol med detaljerad reglering av nätföretagets skyldigheter på elmarknaden. I enlighet med reglerna i fjärde kapitlet ellagen (1997:857) (ellagen), som i delar implementerar EU:s elmarknadsdirektiv (2019/944)[2] (elmarknadsdirektivet), följer som huvudregel att nätföretag har en skyldighet att ansluta anläggningar till nätet på objektiva, icke-diskriminerande och i övrigt skäliga villkor. Elmarknadsdirektivets krav på att ge tredje part tillträde till elnätet syftar främst till att skapa en fri inre marknad för el, vilket i sin tur även syftar till att leda till en

* Biträdande jurist inom tvistlösning, AG Advokat.

[1] Se bl.a. prop. 2023/24:105; JOIN/2025/25 final, *Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU global climate and energy vision: securing Europe's competitive role in world markets and accelerating the clean transition*; och Alliance of Energy Intensive Industries, *Joint Position Paper on the EU Electrification Action Plan*, 2026, <cefic.org/resources/alliance-of-energy-intensive-industries-joint-position-paper-on-the-eu-electrification-action-plan/>.

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/944 av den 5 juni 2019 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om ändring av direktiv 2012/27/EU.

tryggare energiförsörjning och en mer miljömässigt hållbar energimarknad. En tredje part kan dock vägras tillträde till elnätet genom att nätföretaget, som har ensamrätt över ledningen, nekar att ansluta anläggningen. Grund för sådant nekande av en anslutning kan föreligga vid viss kvalificerad kapacitetsbrist i nätet. Enligt den svenska ellagen kan tillträde också nekas om det finns *andra särskilda skäl*.

En av frågorna för denna artikel, vilken aktualiserats i samband med Tesla-målen[3], är vad som omfattas av undantaget ”andra särskilda skäl” i ellagen, samt i vilken mån undantaget är förenligt med EU:s elmarknadsrätt. Vidare frågan om när en sådan vägran att ansluta en anläggning kan anses föreligga, i förhållande till reglerna om tidsåtgång för anslutningar. Med andra ord, huruvida nätföretagets ställningstagande om genomförandet av anslutningen ska tolkas som att anslutning har nekats eller om det ska tolkas som att anslutning kommer att ske i sinom tid. Detta aktualiserar även hur de olika rättsliga frågorna ska behandlas ur ett processrättsligt perspektiv och vilken hänsyn som ska tas i en efterföljande prövning om tidsåtgång för en anslutning, om anslutningsskyldighet dessförinnan har fastställts.

Ämnet föranleds av tre nyligen meddelade avgöranden från förvaltningsrätten med anledning av arbetsmarknadskonflikten mellan Tesla och ett antal fackförbund. Tvist har uppkommit mellan Tesla och olika nätföretag på grund av att nätföretagen uttryckt att de inte avser fullfölja påbörjade anslutningar av Teslas nya anläggningar, främst laddstationer, under tiden som arbetsmarknadskonflikten består. Tesla-målen används i artikeln som språngbräda för att analysera principiella frågor om tredje parts tillträde till nätet och krav på anslutning inom skälig tid. Tredje parts intresse av att få åtkomst till elnätet i syfte att skapa en välfungerande konkurrens på EU:s inre marknad för el står emot behovet av en ventil i regleringen som möjliggör undantag i extraordinära fall. Exempelvis när motpartens ageranden signalerar risk för framtida avtalsbrott eller när anslutningsskyldigheten kolliderar med grundläggande rättigheter, till exempel konflikträtten i Tesla-målen.

I första led argumenteras för att distinktionen mellan anslutningsskyldighet och anslutningstid måste betraktas ur ett systemperspektiv, där reglerna om tidsåtgång för anslutning syftar till att säkerställa ett effektivt genomförande av tredje parts rätt till tillträde. Eftersom ett motsatt synsätt riskerar att göra anslutningsskyldigheten tandlös, genom att skjuta upp anslutningen på obestämd tid, med mer extensiva grunder för undantag. Regeltolkningen måste ske med beaktande av elmarknadsdirektivets ändamål att undanröja hinder för ett förverkligande av EU:s inre elmarknad. I andra led anförs att det kan ifrågasättas om EU-rätten överhuvudtaget medger undantag vid särskilda skäl, en regelkonstruktion som går tillbaka till den äldre ellagen i svensk rätt. Om så skulle vara fallet är det ett mycket restriktivt undantag, som närmast aktualiseras när tredje parts tillträde skulle komma i konflikt med en för EU-rätten överordnad norm. Det kan diskuteras om ett lagstadgat undantag i svensk rätt är nödvändigt för att täcka sistnämnda situation.

2. Introduktion till elmarknadsregleringen och Tesla-målen

Den svenska elmarknadsregleringen har successivt ändrats och anpassats i syfte att effektivt genomföra EU:s reglering av den inre elmark-

[3] Förvaltningsrätten i Linköping dom den 20 maj 2025 i mål nr 2092–25, Förvaltningsrätten i Linköping dom den 10 februari 2026 i mål nr 7253–25 samt Förvaltningsrätten i Linköping dom den 10 februari 2026 i mål nr 7254–25. De två sistnämnda domarna är överklagade till Kammarrätten i Jönköping, där målen är under pågående handläggning, se Kammarrätten i Jönköping mål nr 852–26 och mål nr 853–26.

naden. Med stöd av EU:s kompetens på energiområdet enligt artikel 194 i funktionsfördraget har energimarknadsreglering successivt ökat över tid. För elmarknadens vidkommande utgör elmarknadsförordningen[4] och elmarknadsdirektivet de två mest centrala rättsakterna, varvid den sistnämnda står i centrum för denna artikel.

Elmarknadsdirektivet införlivas i svensk rätt primärt genom ellagen jämte tillhörande förordningar.[5] En central faktor för en välfungerande konkurrens på elmarknaden är rätten till fritt tillträde för tredje part till överförings- och distributionssystem. I ellagen har denna rätt konverterats till en skyldighet för nätföretag[6] att ansluta anläggningar till elnätet. Detta inledande avsnitt syftar till att översiktligt presentera det regelverk som aktualiseras i samband med anslutning av anläggningar till elnätet i Sverige. Vidare redogörs det för det övergripande händelseförloppet i Tesla-målen.

2.1 Elnätsreglering om anslutningsskyldighet och anslutningstid

Elnätet i Sverige bedrivs som ett naturligt, legalt, monopol.[7] Det råder koncessionsplikt för att bygga eller använda en starkströmsledning,[8] samtidigt som den med koncession har en ensamrätt att bedriva elnät för linje[9] eller område[10] (2 kap. 1–2 §§ ellagen).[11] Huvudregeln är att nätföretag har en skyldighet att på begäran ansluta en elektrisk anläggning på objektiva, icke-diskriminerande och i övrigt skäliga villkor (4 kap. 1 § ellagen). Genom bestämmelsen implementeras artikel 6.1 i elmarknadsdirektivet, vars lydelse har sin grund i artikel 20 i 2003 års elmarknadsdirektiv (2003/54/EG).[12] Av artikel 6.1 i elmarknadsdirektivet följer att medlemsstaterna ska säkerställa att tredje part får tillträde till överförings- och distributionssystem på offentliggjorda tariffer som gäller för alla kunder samt tillämpas objektivt och icke-diskriminerande.[13]

Nätföretag får i undantagsfall neka anslutning (4 kap. 2 § ellagen). Av bestämmelsen följer två grunder för undantag från anslutningsskyldigheten: a) vid viss kvalificerad kapacitetsbrist, eller b) om andra särskilda skäl föreligger. Undantaget vid kapacitetsbrist har tydlig förankring i artikel 6.2 elmarknadsdirektivet, medan undantaget ”andra särskilda skäl” är diskutabelt eftersom det saknar en tydlig motsvarighet inom EU-rätten.[14] Fortsättningsvis riktas fokus mot undantaget ”andra särskilda skäl”.

Det finns flera krav på nätföretag som är knutna till anslutningsskyldigheten. Bland an-

[4] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/043 av den 5 juni 2019 om den inre marknaden för el.

[5] Se bl.a. förordning om leverans av el och aggregeringstjänster (2023:242), förordning om det nationella elsystemet (2023:241), förordning om elnätsverksamhet (2022:585) och förordning om nätkoncession (2021:808).

[6] Nätföretag definieras i 1 kap. 4 § ellagen som ”den som bedriver nätverksamhet”. Av samma paragraf följer att nätverksamhet innebär ”att med stöd av nätkoncession ställa en starkströmsledning till förfogande för överföring av el för någon annans räkning och vidta de åtgärder som behövs för överföringen”.

[7] Prop. 1996/97:136 s. 116.

[8] Jfr definitionen av nätverksamhet i 1 kap. 4 § ellagen; ”att med stöd av nätkoncession ställa en starkströmsledning till förfogande för överföring av el för någon annans räkning och vidta de åtgärder som behövs för överföringen”.

[9] En ledning med i huvudsak bestämd sträckning enligt 2 kap. 2 § ellagen.

[10] Ett ledningsnät inom ett visst område enligt 2 kap. 2 § ellagen.

[11] Det finns dock vissa undantag från kravet på nätkoncession enligt 2 kap. 5–9 §§ ellagen jämte förordning (2007:215) om undantag från kravet på nätkoncession.

[12] En snarlik bestämmelse, men med en mer öppen ordning för införande av ordning för tillträde, fanns redan i artikel 17 i Europaparlamentets och rådets direktiv 96/92/EG av den 19 december 1996 om gemensamma regler för den inre marknaden för el.

[13] Angående innebörden av begrepp som tillträde, överföringssystem och distributionssystem, samt hur de förhåller sig till ellagens terminologi, se avsnitt 3.1.1 och 3.1.2 nedan.

[14] Se mer härom nedan i avsnitt 4.2.

nat att nätföretag ska ha standardiserade rutiner för anslutning, kunna ge ut information om tidsplaner och åtgärder som behövs för nätförstärkning samt lämna ut uppgifter om villkor för anslutning.[15] När anläggningen väl är ansluten är nätföretaget vidare skyldigt att överföra el och detta med god kvalitet.[16] Samtidigt som motparten, innehavaren av anläggning, har som främsta skyldighet att betala nätavgifter samt ansvara för elsäkerheten för den egna anläggningen.[17] Därutöver finns ett till anslutningsskyldigheten nära sammanhängande krav på att en anläggning ska anslutas inom skälig tid enligt 4 kap. 5 § ellagen. Tiden räknas från den tidpunkt då motparten begärt en anslutning av anläggningen.[18] Utgångspunkten är att anslutningsprocessen inte bör ta längre tid än två år, även om det inte motsatsvis innebär att två år alltid är att betrakta som skälig anslutningstid.[19] Undantagen från kravet på anslutning inom skälig tid speglar i princip undantagen från anslutningsskyldigheten, dvs. anslutningens omfattning och tekniska utformning, till exempel, men inte begränsat till, kapacitetsbrist, samt andra särskilda skäl. Bestämmelsen gällande tidsfristen för anslutning har enligt förarbetena till ellagen ansetts införliva punkt b i bilaga XII till 2012 års energieffektiviseringsdirektiv[20] samt artikel 15.5 a) i elmarknadsdirektivet. Dock med den skillnaden att paragrafens tillämpningsområde inte begränsar sig till endast vissa typer av anläggningar eller kundgrupper. Emellertid kan det argumenteras för att även nätföretagens skyldighet att säkerställa en ordning för tredje parts tillträde, som följer av artikel 6.1 elmarknadsdirektivet, innebär ett visst underliggande krav på ett effektivt fullgörande av anslutningen och därigenom ett visst tidsmässigt krav. Åtminstone att tiden från begäran till anslutning inte bör få baseras på godtyckliga eller skönsmässiga grunder av nätföretagen.[21]

2.2 Tesla-målen

Förvaltningsrätten i Linköping har meddelat dom i tre mål mellan TM Sweden AB (Tesla) och olika nätföretag. I skrivande stund har två av domarna överklagats till Kammarrätten i Jönköping, som ännu inte beslutat om prövningstillstånd.[22] Artikeln syftar inte till att på detaljnivå kommentera de enskilda avgörandena, utan rättsfallen utgör snarare en grund för analys avseende de principiella frågor om anslutningsskyldighet och anslutningstid som målen ger upphov till.

Hösten 2023 inledde IF Metall en strejk mot Tesla, varefter ett antal fackliga organisationer, däribland Seko och Svenska Elektrikerförbundet, har slutit upp med sympatiåtgärder.[23] Ett av ändamålen med stridsåtgärderna uppges vara

[15] Se 4 kap. 6–9 §§ ellagen.
[16] Se 4 kap. 16 § ellagen samt Energimarknadsinspektionens föreskrift EIFS 2023:3.
[17] Angående nätavgifter se 4 kap. 26–36 §§ ellagen, Energimarknadsinspektionens föreskrift EIFS 2022:1, samt jfr Allmänna avtalsvillkor Elnät 2025 K avsnitt 7 för konsumenters del. Beträffande elsäkerhet, se 1 kap. 3 § och 11 kap. 11 § ellagen jämte 6–7 och 28–32 §§ elsäkerhetslag (2016:732), samt jfr Allmänna avtalsvillkor Elnät 2025 K avsnitt 5 för konsumenters del.
[18] I förarbetena diskuterades om tidpunkten skulle vara från beställningstidpunkten, men det ansågs mer lämpligt att använda termen begäran om anslutning, se prop. 2013/14:174 s. 197 f.
[19] Prop. 2013/14:174 s. 268 f. samt prop. 2021/22:153 s. 155.
[20] Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG.
[21] Se avsnitt 3.3 nedan.
[22] Se dagboksblad i Kammarrätten i Jönköping mål nr 852–26 samt mål nr 853–26.
[23] IF Metall, *IF Metalls konfliktåtgärder i konflikten med Tesla*, <https://www.ifmetall.se/aktuellt/tesla/darfor-tvingas-if-metall-att-strejka/aktuella-konfliktatgarder/> [hämtad: 2026-03-04] och IF Metall, *Sympatiåtgärder från andra fackförbund*, <https://www.ifmetall.se/aktuellt/tes-

att förhindra underhåll, service, nätutbyggnad och nyanslutning av Teslas laddstationer.[24]

Sommaren 2024 ansökte Tesla om prövning hos Energimarknadsinspektionen (Ei) av Ljungby Energinät AB:s (Lenab) skyldighet att ansluta företagets anläggning, i form av laddstationer för elfordon, till elnätet. Lenab erkände anslutningsskyldighet och menade att det i stället var en fråga om anslutningstid, med motiveringen att företaget avser att ansluta Teslas anläggning i framtiden förutsatt att arbetsmarknadskonflikten upphör. På grund av detta avvisades Teslas ansökan om prövning av Ei. Tesla överklagade beslutet till förvaltningsrätten, som menade att det var felaktigt att Ei ansåg sig inte kunna besluta om anslutningsskyldighet enbart av den anledning att Lenab hade erkänt sådant ansvar. Följaktligen fastställde förvaltningsrätten anslutningsskyldighet för Lenab, men avslog Teslas yrkande om att meddela föreläggande att ansluta anläggningen inom en månads tid. Föreläggandet bedömdes ligga utanför prövningsramen, såsom en fråga om anslutningstid, vilken med hänsyn till instansordningens princip bör handläggas av nätmyndigheten som första instans.[25]

I efterdyningarna av domen initierade Tesla två nya tvister hos Ei gällande anslutningstid. Det ena ärendet mot Lenab och det andra ärende mot Gävle Energi Elnät AB (Gävle Energi). I båda ärendena begärde Tesla att nätmyndigheten skulle pröva huruvida anslutningstiden varit skälig, samt förordna respektive nätföretag att ansluta aktuell anläggning inom en månad från beslut. Ei konstaterade likalydande i båda ärendena att tidsutdräkten orsakats av fackliga stridsåtgärder som är grundlagsskyddade enligt 2 kap. 14 § RF och att förekomsten av dessa stridsåtgärder utgör sådana andra särskilda skäl som berättigar till längre tidsåtgång än två år enligt 4 kap. 5 § ellagen.

Tesla överklagade besluten och förvaltningsrätten meddelade i februari 2026 dom i respektive mål, varvid Teslas överklagande avslogs i båda fallen.[26] Några särskilda aspekter av förvaltningsrättens avgöranden bör uppmärksammas.

Inledningsvis konstaterade domstolen att ett bifall av Teslas yrkande skulle strida mot konflikträtten i 2 kap. 14 § RF och fann därför att överklagandet redan på denna grund måste avslås. Slutsatsen nåddes därmed utan en prövning enligt undantagen i ellagen, liksom frågan om undantagsreglernas förenlighet med EU-rätten.

Vidare, i den mån ellagens förenlighet med EU-rätten kan sägas ha prövats i målet, gjordes detta endast i förhållande till artikel 15.5a elmarknadsdirektivet och bilaga XII punkt b) i energieffektiviseringsdirektivet – inte i förhållande till artikel 6 elmarknadsdirektivet. Av allt att döma beror det troligen på att Tesla inte hänvisat till bestämmelsen i sina överklaganden, vilket kan utläsas av aktuell underrubrik i domen: ”Ellagens förenlighet med åberopade EU-direktiv”. Nedan analyseras huruvida domstolen ändock borde ha beaktat förhållandet till artikel 6 elmarknadsdirektivet. Kortfattat kan dock noteras att parterna, i enlighet med principen *jura novit curia*, inte behöver åberopa relevanta rättsregler. Huruvida en svensk bestämmelse är förenlig med EU-rätten utgör en rättsfråga, varför det inte förelåg något hinder för domstolen

la/darfor-tvingas-if-metall-att-strejka/sympatiatgarder-fran-andra-fackforbund/> [hämtad: 2026-03-04].

[24] Seko, *Teslakonflikten*, <https://www.seko.se/stod-pa-jobbet/kollektivavtal/exemplet-tesla/> [hämtad: 2026-03-04].

[25] Förvaltningsrätten i Linköping dom den 20 maj 2025 i mål nr 2092–25.

[26] Se TM Sweden AB mot Ljungby Energinät AB i Förvaltningsrätten i Linköpings dom den 10 februari 2026 i mål nr 7253–25, samt TM Sweden AB mot Gävle Energi Elnät AB i Förvaltningsrätten i Linköpings dom den 10 februari 2026 i mål nr 7254–25.

att inkludera artikel 6 elmarknadsdirektivet i sin prövning.

Till sist bör noteras att domstolen gör en distinktion mellan andra särskilda skäl som undantag vid anslutningsskyldighet respektive anslutningstid. Domstolen menade att nätföretagen förvisso har anslutningsskyldighet enligt 4 kap. 1 § ellagen, men att lovliga stridsåtgärder faller inom andra särskilda skäl som undantag från skyldigheten att ansluta en anläggning inom två år (4 kap. 5 § ellagen).[27]

Sammantaget har förvaltningsrätten genom Tesla-målen gett uttryck för att elnätsföretagens ställningstaganden inte utgör en vägran av anslutning trots att nätföretagen saknar rimliga utsikter att ansluta respektive anläggning. Därutöver kan prövningsordningen av frågorna i målet diskuteras, samt huruvida de svenska reglerna tolkats direktivkonformt med elmarknadsdirektivet. Tesla-målen väcker frågan om ett nätföretag kan erkänna anslutningsskyldighet i syfte att förflytta tvisten från en om tredje parts tillträde till en tvist om anslutningstid och därmed kringgå ett fullgörande av dess anslutningsskyldighet. Målen väcker även frågor om vilket utrymme som finns för undantag från anslutningsskyldigheten med hänvisning till andra särskilda skäl, i förhållande till elmarknadsdirektivet.

3. Tredje parts tillträde, anslutningsskyldighet och förhållandet till skälig anslutningstid

Tesla-målen aktualiserar frågan om hur nätföretagets anslutningsskyldighet förhåller sig till kravet på anslutning av anläggningar inom skälig tid. I vilken mån går det att särskilja tidsåtgången för att ansluta en anläggning från det faktiska fullgörandet av plikten att ansluta densamma? Artikel 6.1 i elmarknadsdirektivet föreskriver att medlemsstaterna ska *säkerställa en ordning* för tredje parts tillträde till elnätet. I denna ordning bör det rimligen finnas en möjlighet att med rättsliga medel genomdriva en fastställd anslutningsskyldighet, oberoende av särskilda regler om anslutningstid. Principiellt kan man fråga sig om nätföretag ska tillåtas disponera över tvister om anslutning genom att erkänna anslutningsskyldighet i syfte att förflytta tvisten till en fråga om skälig tid för anslutning. Om ja, så riskerar det att skapa en sorts *carte blanche* från EU-rättens mer begränsade undantag från rätten till tillträde, jämfört med undantagen från anslutning inom skälig tid i ellagen.

Nedan argumenteras för att gränsdragningen mellan anslutningsskyldighet och anslutningstid måste grundas i de faktiska förhållandena, med beaktande av skälen för att anslutningen inte genomförs och vilka utsikter som finns för dess fullgörande. På så vis kan det EU-rättsliga kravet på en ordning som säkerställer fritt tillträde för tredje part anses innefatta ett underliggande krav på anslutningstid. Dessförinnan inleds avsnittet med att klargöra viss terminologi och vissa begreppsliga distinktioner i förhållandet mellan ellagen och elmarknadsdirektivet, eftersom dessa har betydelse på ett materiellt plan för att förstå innebörden av rätten till tillträde. Dessutom belyses syfte och ändamål med reglerna om tredje parts tillträde, med beaktande av dess betydelse för ett effektivt genomförande av direktivet på nationell nivå.

3.1 Några begreppsliga distinktioner

I ellagen föreskrivs att nätföretag har en skyldighet att *ansluta* anläggningar till *ledningen eller ledningsnätet*. I elmarknadsdirektivet föreskrivs emellertid att medlemsstaterna ska säkerställa en ordning för tredje parts *tillträde* till *överförings- och distributionssystem*. Med anledning av detta finns det skäl att initialt redogöra för hur

[27] Förvaltningsrätten i Linköping domar den 10 februari 2026 i mål nr 7253–25 respektive mål nr 7254–25.

relevanta begrepp i elmarknadsdirektivet har överförts till ellagen.

3.1.1 Överföringssystem, distributionssystem och elnät

I elmarknadsdirektivet används termerna överföringssystem respektive distributionssystem. Eftersom EU-domstolens praxis om tredje parts tillträde i flera fall tagit utgångspunkt i dessa begrepp är det nödvändigt att klargöra dess innebörd.

Varken överföringssystem eller distributionssystem definieras i elmarknadsdirektivet. Däremot definieras *överföring* som: ”transport av el i sammanlänkade system med högspänningsnät samt nät med extra hög spänning för tillhandahållande till slutkunder eller distributörer, men inte leverans”[28], medan *distribution* definieras som: ”transport av el i system med högspännings-, mellanspännings- och lågspänningsnät för tillhandahållande till kunder, men inte leverans”[29]. Med leverans avses i sin tur: ”försäljning, inbegripet återförsäljning, av el till kunder”[30]. För definitionen av överföringssystem respektive distributionssystem kan orden ”ett sammanlänkat system” infogas i inledningen av respektive legaldefinition ovan.[31]

Följaktligen föreligger två avgörande skillnader mellan begreppen enligt definitionerna: a) spänningsnivån i nätet, och b) avsedda kunder. Vid överföring rör det sig om en högre spänningsnivå jämfört med distribution, även om dessa delvis överlappar vad avser högspänningsnät. Vidare transporteras elen vid överföring till slutkunder eller distributörer, medan distribution avser transport till kunder generellt. Med *kund* avses såväl grossister som slutkunder,[32] där grossist är ”en fysisk eller juridisk person som köper el i syfte att återförsälja den inom eller utanför det system i vilket personen är etablerad”[33] och slutkund ”en kund som köper el för eget bruk”[34]. Därmed föreligger även viss överlappning beträffande avsedda kunder för de två systemen.

EU-domstolen har i ett antal rättsfall rörande 2003 års elmarknadsdirektiv[35] och 2009 års elmarknadsdirektiv[36] behandlat vilka särskiljningskriterier som ska användas för distinktionen mellan överföringssystem och distributionssystem. Praxisen är fortsatt av relevans eftersom definitionerna av överföring respektive distribution överförts i princip oförändrade till nuvarande elmarknadsdirektiv. Domstolen uttalade i mål C-439/06 (*citiworks AG*) att endast graden av spänning med vilken elen överförs utgör kriterium för åtskillnad mellan överföring och distribution. Uttalandet har senare bekräftats i de förenade målen C-262/17, C-263/17 och C-273/17 (*Solvay Chimica Italia m.fl.*), mål C-31/18 (*Elektrorazpredelenie Yug*) och mål C-293/23 (*ENGIE Deutschland*). Beträffande de två nämnda överlappningarna mellan högspänningsnivå respektive avsedda kunder, har domstolen tydliggjort att medlemsstaterna har ett visst handlingsutrymme för att anpassa den nationella ordningen beträffande uppdelning i dessa avseenden. Däremot är det inte tillåtet för medlemsstaterna att införa egna särskiljningskriterier.[37] Vidare är

[28] Artikel 2.34 elmarknadsdirektivet.
[29] Artikel 2.28 elmarknadsdirektivet.
[30] Artikel 2.12 elmarknadsdirektivet.
[31] Jfr p. 46 i EU-domstolens dom den 22 maj 2008 i mål C-439/06, samt p. 45 i EU-domstolens dom den 17 oktober 2019 i mål C-31/18.
[32] Artikel 2.1 elmarknadsdirektivet.
[33] Artikel 2.2 elmarknadsdirektivet.
[34] Artikel 2.3 elmarknadsdirektivet.
[35] Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/54/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 96/92/EG [cit. 2003 års elmarknadsdirektiv].
[36] Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG [cit. 2009 års elmarknadsdirektiv].
[37] C-31/18 p. 51–55.

medlemsstaterna skyldiga att införa definitioner för uppdelning mellan överföringssystem och distributionssystem genom att använda sig av kriterierna spänningsnivå respektive kundkategori för överföringen.[38]

I syfte att anpassa ellagen efter elmarknadsdirektivets terminologi togs begreppen *distribution* och *transmission* in i lagen i samband med 2022 års elmarknadsreform. Transmission ska motsvara det som i direktivet benämns som överföring.[39] Termerna har i sin tur knutits till den svenska indelningen av nätet i tre olika nivåer: lokalnät, regionnät och transmissionsnät. Indelningen har i sin tur betydelse för redovisning av nätverksamhet, anslutningsskyldighet och utformningen av nättariffer.[40] Distribution omfattar överföring av el för någon annans räkning genom ett lokalnät eller ett regionnät. Transmission definieras som överföring av el för någon annans räkning genom ett transmissionsnät.[41] Det särskiljningskriterium som används för indelning av nätnivåerna är huvudsakligen spänningsnivå; lokalnät saknar lägsta tillåtna spänning, transmissionsnät ska ha en spänning om 220 kilovolt eller mer, och regionnät definieras negativt genom att det har en lägsta tillåten spänning men inte är ett transmissionsnät.[42] Det kan även noteras att begreppet ”nätföretag” omfattar nätverksamhet oberoende av typ av nät.[43]

Sammanfattningsvis finns en tydlig korrespondens mellan terminologin i elmarknadsdirektivet och hur den införts i svensk rätt i detta avseende. Hur begreppen sammanhänger med varandra är av betydelse för att förstå EU-domstolens praxis rörande begreppet ”tillträde”, eftersom det bland annat anknyter till möjligheten att välja vilket typ av system som part vill ansluta sin anläggning till. Indelningen har följaktligen indirekt betydelse för innebörden av nätföretagens anslutningsskyldighet.

3.1.2 Tillträde respektive anslutning

I ellagen används begreppet *anslutning* för att benämna nätföretagets skyldigheter. I elmarknadsdirektivet anges emellertid att tredje part ska ha *tillträde* till överföringssystem och distributionssystem. Ur ett EU-rättsligt perspektiv är det skillnad mellan tillträde och anslutning. Begreppsdistinktionen har tydliggjorts primärt i mål C-239/07 (*Sabatauskas m.fl.*), varefter EU-domstolen befäst däri gjorda uttalanden i efterföljande praxis.

I mål C-239/07 begärde Litauens författningsdomstol ett förhandsavgörande med anledning av att en bestämmelse i den nationella ellagen begränsade kunders möjlighet att ansluta sig direkt till det nationella överföringsnätet. Anslutning till överföringsnätet var endast tillåtet om den systemansvarige för distributionsnätet nekat anslutning på grund av tekniska eller driftsmässiga skäl. Klagandena menade att bestämmelsen utgjorde en otillåten inskränkning av tredje parts rätt till tillträde enligt artikel 20 i 2003 års elmarknadsdirektiv. Frågan i målet var om tredje parts fria tillträde innebär att varje part som vill ansluta sig till elnätet ska ha en rätt att välja om den vill ansluta sin anläggning till överförings- eller distributionssystem.[44] I domen tydliggörs att tillträde närmast avser åtkomsten till elnätet, jämte regleringen om på vilka principer sådan åtkomst ska ske, till exempel tjänstens kvalité, regelbundenhet och kostnad. Därtill att

[38] C-31/18 p. 57.
[39] Se prop. 2021/22:153 s. 47 ff. samt 131 f.
[40] Prop. 2021/22:153 s. 131.
[41] Se definitioner i 1 kap. 4 § ellagen.
[42] Se definitioner i 1 kap. 4 § ellagen.
[43] Nätföretag definieras i 1 kap. 4 § ellagen som ”den som bedriver nätverksamhet”, varvid nätverksamhet enligt samma bestämmelse består i ”att med stöd av nätkoncession ställa en starkströmsledning till förfogande för överföring av el för någon annans räkning och vidta de åtgärder som behövs för överföringen”.
[44] C-239/07 p. 20–21.

tillträde sker på objektiva och icke-diskriminerande grunder. Anslutning å andra sidan – enligt direktivets terminologi – avser de tekniska aspekterna och den rent fysiska kopplingen. Exempelvis tekniska regler samt konstruktions- och driftkrav.[45] Mot bakgrund av detta uttalade domstolen att syftet är att tillträde ska grunda sig på objektiva kriterier, inte att tillträde ska ske efter tredje parts eget skön. Medlemsstaterna har därför ett utrymme för skönsmässig bedömning att implementera regler som styr systemanvändare[46] mot det ena eller andra systemet, så länge det sker på icke-diskriminerande grunder och objektiva skäl.[47]

Med hänvisning till nämnda förhandsavgörande har EU-domstolen i flera efterföljande mål fastslagit att medlemsstaternas skyldigheter i detta avseende endast gäller för tillträdet, vilket ska förstås som en rätt till åtkomst och användande av elnätet – inte den rent fysiska kopplingen.[48] Analogt har denna uppdelning även ansetts gälla för motsvarande begrepp i gasmarknadsdirektivet.[49]

Mot bakgrund av detta kan det förefalla som att ellagens regler om anslutningsskyldighet därför skulle vara mer långtgående än elmarknadsdirektivets krav på tillträde. Så är emellertid inte fallet. I stället för att låsa sig vid de specifika begreppen bör fokus riktas mot det materiella innehållet i rättsregeln som EU-domstolen fastställt. Tillträde innebär en rätt att få åtkomst till och kunna använda elnätet. Sådan användning förutsätter en fysisk anslutning, om än det inte ger tredje part rätt att styra över anslutningen som sådan – varken tekniska aspekter eller till vilken del av nätet som anslutning ska ske. Skillnaden är att lagstiftaren valt att använda begreppet anslutning genomgående i ellagen, både för det som avser tillträde och anslutning enligt EU-rättens terminologi.[50] Reglerna speglar alltjämt den begreppsdistinktion som görs på EU-nivå. Enligt 4 kap. 1 § ellagen har nätföretaget en skyldighet att ansluta en elektrisk anläggning. Regleringen avser emellertid primärt vilka principer och villkor som ska gälla för parts rätt att få åtkomst till nätet. Vidare görs en åtskillnad mellan anslutningsskyldighet för lokalnät, regionnät och transmissionsnät. Av lagen följer en turordning: anslutning sker i första hand till lokalnät, medan anslutning till regionnät eller transmissionsnät endast får ske om innehavaren av lokalnätet medgett det eller om nätmyndigheten beviljat tillstånd.[51] Dessutom gäller anslutningsskyldigheten för innehavare av lokalnät endast inom koncessionsområdet.[52] Bestämmelserna ligger följaktligen i linje med ovan nämnda rättspraxis. Tekniska regler samt konstruktions- och driftkrav för anslutningar regleras i sin tur i föreskrifter meddelade av Ei, med stöd av 17–18 §§ i förordning (2023:241) om det nationella elsystemet.[53]

Sammanfattningsvis, trots att ellagen har ett enhetligt begrepp för det som i elmarknadsdirektivet delas upp i tillträde respektive anslutning,

[45] C-239/07 p. 40–41.

[46] Enligt artikel 2.36 elmarknadsdirektivet: ”en fysisk eller juridisk person som levererar till eller får leveranser från ett överföringssystem eller distributionssystem.

[47] C-239/07 p. 46–49.

[48] Se de förenade målen C-272/17, C-263/17 och C-273/17, C-31/18 samt mål C-179/20.

[49] Se EU-domstolens dom i mål C-290/20.

[50] När nuvarande ellag stadgades fanns en definition av begreppet anslutning i 1 kap. 4 § ellagen som löd: ”Med anslutning av elektriska anläggningar avses också återinkoppling av en befintlig anläggning och höjning av avtalad effekt i inmatnings- eller uttagspunkt”; jfr prop. 1996/97:136 s. 140. Definitionen togs bort genom SFS 2023:238, se prop. 2021/22:153.

[51] 4 kap. 3 § ellagen.

[52] 4 kap. 1 § andra stycket ellagen.

[53] Se Energimarknadsinspektionens föreskrifter EIFS 2018:2 om anslutning av generatorer, EIFS 2019:6 om anslutning av förbrukare och EIFS 2019:3 om anslutning av system för högspänd likström och likströmsanslutna kraftparksmoduler. För vägledning, se även ställningstagandet Ei 2025:02 angående elnätsföretagens skyldigheter i anslutningsprocessen.

är det tydligt att de materiella reglerna ger uttryck för motsvarande uppdelning. Att det finns en skyldighet för nätföretag att ansluta anläggningar korresponderar med tredje parts rätt att få tillgång till elnätet.[54] Den fysiska anslutningen utgör trots allt en nödvändig förutsättning för överföring av el.[55] Däremot innebär anslutningsskyldigheten inte att den part som begär anslutning förfogar över teknisk utformning, ej heller till vilken del av nätet som anslutningen ska ske, utan det är åtkomsten som säkerställs.

3.2 Syftet med fritt tillträde till elnätet

EU-rättsliga bestämmelser ska tolkas utifrån inte bara deras lydelse utan också deras sammanhang och de ändamål som eftersträvas med rättsakten.[56] Nationella domstolar är i sin tur skyldiga att tolka och tillämpa nationell rätt direktivkonformt mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte så att dess ändamål och avsedda resultat uppnås.[57] Den teleologiska tolkningsmetoden kan sägas vara särskilt framträdande i EU-domstolens praxis.[58] Så även vad beträffar elmarknadsregleringen. EU-domstolen har tydligt, i ett förhandsavgörande om tolkning av artikel 20 i 2003 års elmarknadsdirektiv, angett att elmarknadsdirektivet ska tolkas mot bakgrund av syftena med och bestämmelserna i direktivet.[59] Det finns därför skäl att fördjupa sig i vilka ändamål som är bärande för elmarknadsdirektivet, särskilt för reglerna om fritt tillträde för tredje part.

Energimarknadsregleringen inom EU har formats utifrån målet att upprätta en *inre energimarknad*. Den inre marknaden är avsedd att skapa konkurrenskraft samt en trygg och miljömässigt hållbar energiförsörjning.[60] Att just skapandet av en konkurrensutsatt inre marknad för energi varit det främsta ändamålet bör ses i förhållande till utvecklingen av EU:s lagstiftningskompetens. Det första elmarknadsdirektivet antogs år 1996,[61] men dessförinnan hade redan initiativ tagits i denna riktning genom olika direktiv.[62] EU saknade emellertid uttrycklig kompetens på energiområdet fram till år 2009, då Lissabonfördraget antogs och unionen tilldelades kompetens inom energiområdet genom artikel 194 funktionsfördraget. Dessförinnan hade rättsakter med avseende på energifrågor antagits med stöd av andra kompetenser, huvudsakligen den inre marknaden.[63] I 1996 års elmarknadsdirektiv framhölls att direktivet utgjorde ett viktigt steg mot fullbordandet av den inre marknaden för el. Ett öppet tillträde till systemen för överföring betraktades som en strikt nödvändig förutsättning för ett sådant fullbordande.[64] Det fanns även spår av miljöhänsyn i direktivet, även om det får anses ha varit underordnat målet om en inre marknad.[65]

---

[54] Jfr prop. 2021/22:153 s. 45 f.
[55] Jfr prop. 1996/97:136 s. 139.
[56] Se bl.a. p. 10 i mål C-337/82 samt mål C-156/98.
[57] Se bl.a. C-337/82 p. 10, C-156/98 p. 50, C-12/08 p. 60, C-282/10 p. 27 och där angiven rättspraxis, C-684/16 p. 59, C-167/17 p. 34, C-407/18 p. 65, C-679/8 p. 41, C-555/23 och C-556/23 p. 85, C-370/24 p. 43, C- 87/24 p. 64.
[58] Reichel J., *EU-rättslig metod*, i Nääv, M. & Zamboni, M., *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, 2018, s. 122 f.
[59] C-439/06 p. 37.
[60] Se skäl 2 samt artikel 1 första stycket i elmarknadsdirektivet.
[61] Europaparlamentets och rådets direktiv 96/92/EG av den 19 december 1996 om gemensamma regler för den inre marknaden för el.
[62] Se Rådets direktiv (90/377/EEG) av den 29 juni 1990 om ett gemenskapsförfarande för att främja öppenhet beträffande prissättningen på gas och el levererad till industriella slutanvändare, och Rådets direktiv (90/547/EEG) av den 29 oktober 1990 om transitering av elektricitet genom kraftledningsnät.
[63] Jfr Huhta, Kaisa, *The Scope of State Sovereignty under Article 194(2) TFEU and the Evolution of EU Competences in the Energy Sector*, 2021, Vol. 70(4), Cambridge University Press, doi.org/10.1017/S0020589321000269.
[64] Se särskilt skäl 3 och 12 i direktiv 96/92/EG.
[65] Jfr skälen 4, 13 och 28 i direktiv 96/92/EG.

Utifrån ett nationellt perspektiv infördes emellertid skyldigheten för nätföretag att ansluta anläggningar till elnätet redan år 1994, dvs. innan det svenska inträdet i unionen. Elmarknadsreformen syftade till att skapa förutsättningar för en nordisk elmarknad, samt öppna upp för elhandel med andra unionsländer. Dessförinnan bedrevs både elnät och elhandel som naturliga monopol.[66] Mot denna bakgrund ter det sig naturligt att införandet av anslutningsskyldigheten motiverades av att tillgängliggöra hela elnätet för överföring av el och på så sätt konkurrensutsätta elhandeln. Regelverket utformades dock inte med målet att integreras som en del av en fullständig inre och öppen marknad inom unionen. Däremot framhölls det redan då att en anslutningsskyldighet som gäller lika i förhållande till elproducenter, elkonsumenter och andra koncessionshavare, utgör en nödvändig förutsättning för en fungerande konkurrens.[67]

Som nämnt var miljömässig hänsyn ett av ändamålen redan i första elmarknadsdirektivet, men med tiden har trygg och miljömässigt hållbar energiförsörjning successivt fått en mer framträdande roll. I 2003 års elmarknadsdirektiv lades större vikt vid energisystemens miljöpåverkan och vikten av att medlemsstaterna skulle ha möjlighet att införa regleringen för att främja miljömässigt hållbara energisystem.[68] Samtidigt fick försörjningstrygghet större genomslag i regleringen.[69] Utvecklingen har fortsatt i denna riktning och i nuvarande elmarknadsdirektiv framhålls både miljömässig hållbarhet och försörjningstrygghet i en betydande utsträckning i motiven.[70] Detta kommer även till uttryck genom en rad bestämmelser om såväl gynnande av förnybar energiproduktion som ökad energieffektivitet och flexibilitet i elnätet.[71] Vad beträffar den grundläggande skyldigheten för medlemsstaterna att säkerställa tillträde för tredje part är den däremot fortsatt starkt knuten till ändamålet om att skapa och upprätthålla en inre marknad för el.[72] Även om främjat tillträde för förnybar elproduktion numer ses som en åtgärd för att stärka konkurrenskraften,[73] vilket exempelvis synliggörs genom de strängare kraven för att få neka tillträde av anläggningar för mikroproduktion av förnybar el.[74]

I EU-domstolens rättspraxis rörande tredje parts tillträde är det tydligt att det är ändamålet om att skapa en välfungerande inre marknad för el som har tillmätts störst betydelse. Domstolen har i flera mål betonat att tredje parts tillträde utgör en fundamental rättighet på elmarknaden som ovillkorligen är ihopkopplad med rätten att fritt välja leverantör och att fritt leverera till sina kunder. Det har uttryckts som att det fria tillträdet för tredje part utgör en av de *grundläggande åtgärderna* som medlemsstaterna är skyldiga att vidta för att fullborda den inre marknaden för

[66] Prop. 1994/95:222 s. 34–36 samt 42–44.

[67] Prop. 1993/94:162 s. 149 f.

[68] Se skälen 2, 22, 25 och 26 samt artiklarna 3 och 14.1 i direktiv 2003/54/EG.

[69] Se skälen 19, 23 och 26 samt artiklarna 3, 4 och 7 i direktiv 2003/54/EG.

[70] En talande skillnad för skillnaden i synsättet framträder vid jämförelse mellan skäl 4 i direktiv 96/92/EG och skäl 2 i nuvarande elmarknadsdirektiv. I förstnämnda skäl anges att den inre marknaden för el är särskilt viktig för ökad effektivitet vid produktion, överföring och distribution *samtidigt* som miljöskyddet respekteras och försörjningstrygghet stärks. I nuvarande direktiv uttrycks det i stället som att den inre marknaden för el *ska bidra* till försörjningstrygghet och hållbarhet. Ändamålen ses som mer sammanflätade med varandra.

[71] Se bl.a. artiklarna 1.2, 8, 9, 15a, 19 och 32 i elmarknadsdirektivet, jämte ytterligare regler i energieffektiviseringsdirektivet (EU) 2023/1791.

[72] Se skälen 12, 39 och 65.

[73] Se skäl 13 i elmarknadsdirektivet.

[74] Se 4 kap. 2 § andra stycket, vilken implementerar artikel 17 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/2001 av den 11 december 2018 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor (förnybartdirektivet).

el.[75] Miljömässiga skäl och försörjningstrygghet har däremot inte framhållits i denna kontext, utan betraktas snarare på regulatorisk nivå som positiva effekter av den inre marknaden, för vilken tredje parts tillträde anses utgöra en nödvändig förutsättning.

Sammanfattningsvis är nätföretagens anslutningsskyldighet sprungen ur upprättandet av den inre marknaden för el. För att ett legalt monopol för överföring av el ska kunna samexistera med en fri elhandelsmarknad, kan åtkomsten till samma nät inte vara beroende av nätföretagens godtycke. I rättspraxis har frågor om tredje parts rätt till tillträde ofta angripits med en teleologisk tolkningsmetod, där skapandet av en konkurrensutsatt inre marknad utgjort det främsta ändamålsskälet. Detta bör tas i beaktande vid en direktivkonform tolkning av de nationella regler som ska upprätta den ordning som säkerställer fritt tillträde för tredje part.

3.3 Förhållandet mellan anslutningsskyldighet och kravet på att ansluta inom skälig tid

Av förarbetena till ellagen går det att utläsa att paragraferna om anslutningsskyldighet respektive om anslutning inom skälig tid, primärt avser att implementera olika direktivbestämmelser. Medan reglerna om anslutningsskyldighet i 4 kap. 1–4 §§ anges syfta till att genomföra artikel 6 i elmarknadsdirektivet om tredje parts tillträde, har syftet med 4 kap. 5 § ellagen angetts vara att införliva andra artiklar i energieffektiviseringsdirektivet och elmarknadsdirektivet.[76] Oberoende av förarbetsuttalandena går det att argumentera för att det utgör ett underliggande krav enligt artikel 6 elmarknadsdirektivet – för att säkerställa en ordning för tredje parts tillträde på objektiva och icke-diskriminerande grunder – att det i nationell rätt finns någon form av krav på ett faktiskt genomförande av anslutningen. Om nätföretag godtyckligt tillåts erkänna anslutningsskyldighet i syfte att förflytta ärendet till att endast behandlas som en fråga om anslutningstid, så riskerar rätten till tillträde att bli illusorisk. Särskilt när det saknas rimliga utsikter för en anslutning. Skjuts genomförandet av anslutningen upp *ad infinitum* kan frågan om tidsåtgång knappast helt skiljas från den grundläggande anslutningsskyldigheten.

Kravet på anslutning inom skälig tid infördes i 3 kap. 7 a § i samband med 2014 års ändring av ellagen.[77] Reformen syftade till att implementera 2012 års energieffektiviseringsdirektiv i svensk rätt.[78] I punkt b i bilaga XII till direktivet föreskrivs bl.a. att systemansvariga för överföringssystem och systemansvariga ska se till att anslutningsprocessen för nya producenter av el från högeffektiv kraftvärme inte bör ta längre än 24 månader med beaktande av vad som är praktiskt möjligt och icke-diskriminerande. Direktivet upphörde att gälla i oktober 2025 och ersattes av det nya energieffektiviseringsdirektivet.[79] Motsvarande bestämmelser återfinns numera i artikel 27.8 jämte punkt b) i bilaga XIV i det nya direktivet. Vid implementering av 2012 års energieffektiviseringsdirektiv beaktade lagstiftaren att bestämmelsen avgränsas till vissa produktionsanläggningar, men valde ändå att

[75] C-439/06 p. 43–44, C-239/07 p. 33, C-492/14 p. 76, förenade målen C-262/17, C-263/17 och C-273/17 p. 54, C-31/18 p. 41 och C-179/20 p. 67.

[76] Jfr prop. 1996/97:136 s. 141 f., prop. 2013/14:174 s. 197 f. och 268 f., samt prop. 2021/22:153 s. 153 ff.

[77] Se lag (2014:270) om ändring i ellagen (1997:857) och tillhörande prop. 2013/14:174.

[78] Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG.

[79] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/1791 av den 13 september 2023 om energieffektivitet och om ändring av förordning (EU) 2023/955. Se artikel 38 i direktivet angående upphävande av 2012 energieffektiviseringsdirektiv.

genomföra det som ett generellt krav för alla typer av anläggningar.[80]

Ellagen genomgick en översyn år 2022 i syfte att genomföra elmarknadsdirektivet i de delar som avser nätverksamhet. Bestämmelsen om anslutningstid i 3 kap. 7 a § överfördes oförändrad i sak till nuvarande 4 kap. 5 § ellagen. I författningskommentaren lades till att paragrafen även genomför artikel 15.5 a i elmarknadsdirektivet.[81] Av nyss nämnda artikel följer att medlemsstaterna ska säkerställa att aktiva kunder[82] som äger en energilagringsanläggning[83] har rätt till nätanslutning inom rimlig tid efter att en begäran gjorts.

Utifrån ovan kan det vid en första anblick verka som att det i ellagen införts en mer omfattande skyldighet avseende anslutningstid än vad direktiven kräver. Tillämpningsområdet för 4 kap. 5 § ellagen omfattar som nämnt alla typer av anläggningar, inte endast vissa produktionsanläggningar och aktiva kunder som äger en energilagringsanläggning. Emellertid är det inte lagstiftarens uttryck för vilka artiklar som en viss bestämmelse avser att genomföra som är avgörande för en direktivkonform tolkning av nationell rätt, utan betydelse ska tillmätas direktiven och EU-rätten i dess helhet.[84] Artikel 6.1 i elmarknadsdirektivet anger att medlemsstaterna ska säkerställa att det införs en ordning för tredje parts tillträde till överförings- och distributionssystem. Artikeln lämnar ett relativt betydande handlingsutrymme för medlemsstaterna för hur en sådan ordning ska införas på nationell nivå.[85] Ur ett systematiskt och teleologiskt perspektiv ter det sig svårt att hävda att en ordning säkerställer tillträde för tredje part om det inte finns något som helst krav varken på när eller efter hur lång tid som anslutningen ska ha genomförts. Anslutningsskyldigheten blir då inte mer än en formalitet. Anslutningstiden knyter an till realiserandet av tillträdet och därmed fullgörandet av nätföretagens skyldighet. En formaljuridisk åtskillnad av dessa som helt olika typer av skyldigheter ter sig svårt att förena med direktivets ändamål; att skapa verkligt integrerade och konkurrensutsatta elmarknader.[86]

En potentiell invändning mot denna ståndpunkt skulle vara: varför finns det särskilda regler om anslutning inom skälig eller rimlig tid i elmarknadsdirektivet och energieffektiviseringsdirektivet i sådana fall? Att det för vissa typer av anläggningar gäller strängare krav på tidsfrister för anslutning innebär inte *é contrario* att det i andra fall saknas en bortre gräns för hur lång tid en anslutning får ta. Inte heller att nätföretag efter eget godtycke och skön ska kunna välja när anslutningen ska genomföras. Syftet med de tydligare och strängare reglerna om tidsfrister för vissa typer av anläggningar torde främst vara att främja hållbara energisystem, exempelvis att gynna förnybar energiproduktion.[87] Oberoende av dessa särskilda bestämmelser är det svårt att tänka sig en ordning som säkerställer tillträde genom en lagstadgad anslutningsskyldighet för nätföretagen, samtidigt som det saknas rättsme-

[80] Prop. 2013/14:174 s. 197 f. samt 268 f.

[81] Prop. 2021/22:153 s. 155.

[82] Aktiv kund definieras i artikel 2.8 som: ”en slutkund, eller en grupp av samarbetande slutkunder, som förbrukar eller lagrar el som producerats inom den egna fastigheten vilken är belägen inom ett avgränsat område, eller egenproducerad eller delad el på andra platser, eller som säljer egenproducerad el eller deltar i flexibilitets- eller energieffektivitetssystem, förutsatt att dessa verksamheter inte är deras huvudsakliga kommersiella verksamhet eller yrkesverksamhet.”

[83] Energilagringsanläggning definieras i artikel 2.60 som: ”en anläggning i elsystemet där energi lagras.”

[84] Jfr C-107/89, C-218/01 och C-371/02.

[85] Jfr C-439/06 p. 55, varvid EU-domstolen uttalar att det följer att medlemsstaterna, utifrån bestämmelsens utformning, är behöriga att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet.

[86] Angående ändamål och syfte, jfr avsnitt 3.1 ovan.

[87] Jfr skäl 112 i energieffektiviseringsdirektivet ((EU) 2023/1791).

del för att genomdriva ett fullgörande av anslutningen.

Denna uppfattning får även visst stöd i förarbetena till ellagen. I författningskommentaren till 4 kap. 2 § ellagen anges att en åtgärd för att hantera kapacitetsbrist som ligger bortom tidsfristen enligt 5 § inte kan anses vara relevant och därmed får bedömas enligt undantagsregeln i 4 kap. 2 § första stycket p. 1.[88] Uttalandet visar på ett samband mellan anslutningsskyldighet och anslutningstid, åtminstone i så måtto att anslutningar som tydligt ligger bortom två år torde bedömas som en fråga om anslutningsskyldighet och inte anslutningstid. Systematiskt är även en sådan lösning att föredra – åtskillnad substantiellt mellan om det faktiskt rör sig om en vägran och enbart är fråga om tidsåtgång. En uppdelning mellan dessa situationer leder bland annat till att man skiljer på undantag för ”andra särskilda skäl” vid anslutningsskyldighet respektive anslutningstid. Exempelvis om anslutningen inte kan slutföras för att anläggningen som ska anslutas inte var färdigställd vid begäran, så kan det utgöra ett godtagbart särskilt skäl för en längre tidsåtgång.[89] Det utgör däremot inte skäl för att vägra anslutningen. Vidare är en vägran att ansluta en anläggning att betrakta som mer ingripande än en längre tidsfrist, varför det ligger i sakens natur att utrymmet för undantag för en utökad tidsåtgång i sistnämnda fall kan vara mer omfattande. För att distinktionen mellan ”andra särskilda skäl” i 4 kap. 2 och 5 §§ ellagen ska leda till ett effektivt genomförande av elmarknadsdirektivet måste, enligt min mening, en bedömning göras i det enskilda fallet huruvida nätföretagets ställningstagande *de facto* utgör en vägran eller inte. Kriterier som kan användas för en sådan bedömning skulle kunna vara:

- nätföretagets skäl till att anslutningen inte slutförs,
- nätföretagets plan för kvarstående åtgärder, vilka eventuella hinder som finns mot genomförandet av anslutningen och deras karaktär, och
- om anslutningen kan genomföras inom en överblickbar framtid.

Kriterierna relaterar till information som ska kunna tillhandahållas i enlighet med närliggande regler i ellagen. Till exempel följer det av 4 kap. 9 § ellagen att nätföretaget måste lämna information i samband med vägran att ansluta på grund av kapacitetsbrist. Regeln implementerar delar av artikel 6.2 elmarknadsdirektivet. Även vid vägran på grund av andra särskilda skäl bör sådan skyldighet gälla, även om det inte följer av direktivet eftersom sådan vägransgrund saknas. Vidare, i samband med en begäran om anslutning ska nätföretaget ta fram en tidsplan för anslutning (4 kap. 8 § ellagen). Gemensamt kokar de tre punkterna ned till att erhålla tillräckligt med information för att kunna avgöra om nätföretagets ställningstagande faktiskt utgör en vägran av anslutning eller inte.

Vidare bör beaktas vilka rättsmedel som står till förfogande för att genomdriva fullgörandet av en anslutning. Artikel 6.2 i elmarknadsdirektivet kräver att medlemsstaterna ger systemanvändare tillgång till ett tvistlösningsförfarande. Av 4 kap. 13 § ellagen följer att tvist om anslutningsskyldighet, tidsåtgång för anslutning eller information om nätförstärkning med anledning av en vägran att ansluta en anläggning, ska tas upp av nätmyndigheten.[90] För Sve-

[88] Prop. 2021/22:153 s. 153 f.
[89] Jfr prop. 2013/14:174 s. 268 f.
[90] Bestämmelsen implementerar även delvis artikel 60.2 i elmarknadsdirektivet, som ålägger medlemsstaterna att ha en ordning där varje part som har ett klagomål mot en systemansvarig angående dess skyldigheter ska få inge klagomålet till tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten ska fatta beslut inom två månader från klagomålet.

riges vidkommande utgör Ei nätmyndighet.[91] Nätmyndigheten ska fatta slutligt beslut i ärendet och dess beslut gäller omedelbart (4 kap. 14 § ellagen). Ei:s beslut kan i sin tur överklagas till allmän förvaltningsdomstol (13 kap. 7 § ellagen). Uppkommer en tvist om anslutningsskyldighet kommer i regel den första frågan vara huruvida anslutningsskyldighet ska fastställas eller inte.[92] Sådant beslut gäller förvisso omedelbart och nätföretaget är därmed förpliktat att ansluta anläggningen. Ett beslut som endast fastställer anslutningsskyldighet reglerar dock inte nödvändigtvis *när* det åligger nätföretaget att ansluta. Ej heller kan sökanden genom beslutet om fastställelse få anslutningen direkt verkställd. Om nätföretaget inte genomför anslutningen trots beslutet så är det enda rättsmedel som står den enskilde till buds att vända sig till Ei med en begäran om att utfärda ett föreläggande mot nätföretaget att ansluta anläggningen inom viss tid. En sådan begäran kan förstås framställas redan i samband med ärendet om anslutningsskyldighet. Ett yrkande om att utfärda ett föreläggande mot nätföretaget att genomföra anslutningen är ofrånkomligen ihopkopplat med frågan om tidsåtgång. Anslutningsskyldigheten och tiden för att fullgöra densamma kan därmed inte helt separeras. En total åtskillnad innebär att den ”ordning” som ska säkerställa tillträde för tredje part inte kan tillhandahålla mer än ett beslut som fastställer denna rätt. Mot bakgrund av detta går det att ifrågasätta huruvida en dom som fastställer anslutningsskyldighet kan förenas med en senare dom där domstolen förklarar sig förhindrad att överhuvudtaget meddela ett föreläggande om genomförande av samma anslutning.

4. Andra särskilda skäl som undantag från anslutningsskyldigheten – är det förenligt med elmarknadsdirektivet?

I föregående avsnitt konstaterades att anslutningstid i viss utsträckning behöver betraktas som en integrerad del av den ordning som ska säkerställa tredje parts rätt till tillträde. Att fastställa anslutningsskyldighet och samtidigt anse sig förhindrad att förelägga nätföretaget att ansluta samma anläggning framstår som två logiskt oförenliga utfall. I ljuset av detta bör en pragmatisk inställning intas vid kategorisering av ett visst fall såsom en fråga om anslutningsskyldighet eller om anslutningstid. Utrymmet från undantag vid andra särskilda skäl enligt 4 kap. 5 § andra meningen ellagen torde vara något mer omfattande än enligt 4 kap. 2 § samma lag. Om det däremot tydligt saknas utsikter för anslutning inom en överblickbar tidsperiod bör prövning av undantag ske enligt 4 kap. 2 § ellagen. Med anledning av detta kommenteras i avsnitten nedan utrymmet för undantag från anslutningsskyldigheten vid andra särskilda skäl. Tolkningsfrågan blir belyst utifrån perspektivet huruvida undantaget är förenligt med EU-rätten utifrån rådande rättspraxis på området. Initialt görs även några anmärkningar angående prövningsordning, relaterat till hur förvaltningsrätten strukturerade prövningen av aktuella rättsfrågor i Tesla-målen.

4.1 Prövningsramen i Tesla-målen

I de två senaste målen i förvaltningsrätten begärde Tesla att förvaltningsrätten skulle fastställa att anslutningen inte genomförts inom skälig tid samt förelägga nätföretaget att ansluta anläggningen inom en månad från beslut.[93] Som ovan

[91] 1 kap. 5 § ellagen jämte 4 § förordning (2023:241) om det nationella elsystemet.

[92] Jfr Förvaltningsrätten i Linköpings dom 20 maj 2025 i mål 2092–25 (det första av Tesla-målen).

[93] Se Förvaltningsrätten i Linköpings domar den 10 februari i mål 7253–25 mellan TM Sweden AB och Ljungby Energinät AB, och mål 7254–25 mellan TM Sweden AB och Gävle Energi Elnät AB.

nämnt är fullgörandet av anslutningsskyldigheten i viss mån oskiljbar från frågor om tidsåtgång. Tesla torde därmed inte behövt kräva ett fastställande av oskälig anslutningstid, utan enbart kunnat yrka på ett föreläggande att fullgöra anslutningsskyldigheten. Det som emellertid ska diskuteras i det följande är förvaltningsrättens uppställda prövningsordning i dessa två mål. Förvaltningsrätten inledde domarna med att pröva huruvida ett föreläggande att ansluta Teslas anläggning skulle strida mot konflikträtten i 2 kap. 14 § RF. Domstolen konstaterade förvisso att anslutningsskyldighet förelåg i båda målen, men menade att förevarande mål *i stället* gällde frågan om tidsåtgång för anslutning. Detta indikerar att rätten betraktat anslutningsskyldighet och anslutningstid såsom separata frågor.[94] Domstolen menade att det skulle utgöra en otillåten inskränkning av konflikträtten i RF att förelägga respektive nätföretag att ansluta Teslas anläggningar. Först därefter uttalade sig förvaltningsrätten allmänt om anslutningstid och förhållandet till EU-rätten. Prövningsordningen – att inleda med att direkt pröva huruvida ett bifall skulle strida mot 2 kap. 14 § RF – liknar till stor del Svea hovrätts prövningsordning i mål T 14647–24 mellan Tesla och PostNord gällande utfående, utlämnande och avhämtning av postförsändelser.[95] I det målet uttalade hovrätten att:

> ”Som tingsrätten angett skulle ett bifall till Teslas talan innebära att stridsåtgärden i praktiken blir utan verkan och ha samma effekt som att förklara stridsåtgärden olovlig, vilket en allmän domstol inte får göra. Det skulle också medföra att domstolen utan stöd i lag eller avtal skulle begränsa en lovlig stridsåtgärd på ett sätt som strider mot 2 kap. 14 § regeringsformen. Hovrätten kan alltså inte ta ställning till om PostNord har möjlighet att dela ut försändelser till Tesla trots blockaden genom att till exempel anlita icke organiserade arbetstagare. En sådan prövning är inte möjlig att göra utan att gå in på frågor som gäller begränsningar av blockaden och stridsåtgärdens lovlighet. Hovrätten delar alltså de bedömningar som tingsrätten gjort och instämmer i slutsatsen att allmän domstol är förhindrad att fatta det beslut som ett bifall till Teslas talan skulle innebära.”[96]

På liknande vis redogjorde förvaltningsrätten för hur prövningsramen i respektive mål påverkas av grundlagsskyddet för arbetstagarorganisationers stridsåtgärder, varefter domstolen uttalade:

> ”I praktiken innebär ett sådant beslut [att genomföra anslutningen] att blockaden blir verkningslös. […] Även om förvaltningsrätten är behörig att pröva målet i sak kan rätten således inte fatta det beslut ett bifall till Teslas yrkanden skulle innebära. Överklagandet ska därför avslås.”[97]

Vid första anblick kan prövningsordningen te sig logisk; varför överhuvudtaget pröva frågan om anslutningstid om det ändå inte går att meddela ett föreläggande i enlighet med vad som yrkats? Förutom att det som ovan nämnt ter sig motstridigt att domstolen fastställer anslutningsskyldighet samtidigt som den anser sig inte kunna besluta om genomförande av samma anslutning, är prövningsordningen i sig problematisk. Särskilt mot bakgrund av att målen aktualiserar frågor om förhållandet mellan nationell rätt och EU-rätt.

[94] Jfr med resonemanget i avsnitt 3.3 ovan.

[95] Svea hovrätts dom den 30 september 2025 i mål T 14647–24.

[96] Svea hovrätts dom den 30 september 2025 i mål T 14647–24 s. 4.

[97] Förvaltningsrätten i Linköpings domar den 10 februari i mål 7253–25 respektive 7254–25, s. 8.

För det första bör en viss åtskillnad göras mellan Tesla och Lenab-målet respektive Tesla och Gävle Energi. I förstnämnda mål finns en sedan tidigare lagakraftvunnen dom som fastställer anslutningsskyldighet. Förvaltningsrätten var således förhindrad i det fallet att utgå från något annat än anslutningsskyldighet. Såsom redogjorts ovan är ett föreläggande om att genomföra anslutningen det rättsmedel som står till buds för att framtvinga fullgörande av plikten att ansluta en anläggning.[98]

För det andra ter sig prövningsordningen som problematisk därför att domstolen åsidosatte ellagens regler med tillämpning av tolkningsprincipen *lex superior*, utan att först pröva om relevanta undantag i ellagen var tillämpliga. Hade så funnits vara fallet hade någon normkonflikt med 2 kap. 14 § RF inte aktualiserats.

För det tredje ska aktuella bestämmelser i ellagen tillämpas direktivkonformt. Låt anta att en direktivkonform tolkning ger vid handen att det inte finns grund för att vägra tillträde eller att anslutningen måste ske inom en viss tidsfrist. Ett avslag av yrkandena enkom med hänvisning till nationell grundlag tar inte med EU-rättens ställning i beaktande. I ett sådant fall hade även förhållandet mellan ett effektivt genomförande av elmarknadsdirektivet och konstitutionella rättigheter behövt iakttas, med beaktande av företrädesprincipen samt principen om medlemsstaternas nationella identitet.[99] Hänsyn hade också behövt tas till att konflikträtten på arbetsmarknaden skyddas i artikel 28 i EU:s rättighetsstadga.[100]

Enligt min mening borde förvaltningsrätten inlett med att, i linje med ovan, ta ställning till hur yrkandena sammanhänger med anslutningsskyldigheten. Om ett föreläggande att ansluta en anläggning betraktas som ett uttryck för fullgörande av nätföretagets plikt, borde domstolen ha vidhållit tidigare dom som fastställer anslutningsskyldighet, i den mån sådan finns.[101] I annat fall kan eventuella undantag till grund för vägran prövas, såsom andra särskilda skäl. Finner sig domstolen förhindrad att meddela föreläggande med anledning av 2 kap. 14 § RF, väcks frågan om ett sådant undantag från rätten till tillträde för tredje part är förenligt med artikel 6 i elmarknadsdirektivet. Blir det fråga om andra särskilda skäl som undantag måste detta tolkas direktivkonformt. Knäckfrågan i Tesla-målen borde sammantaget ha varit vilket utrymme det finns för andra undantag i nationell rätt från tredje parts tillträde än avsaknad av nödvändig kapacitet. Mot bakgrund av detta riktas fokus i nästföljande avsnitt på undantaget ”andra särskilda skäl” från anslutningsskyldigheten.

4.2 Undantagsregeln ”andra särskilda skäl” och förhållandet till EU-rätten

I enlighet med artikel 6.1 elmarknadsdirektivet ska medlemsstaterna säkerställa en ordning för tredje parts tillträde till elnätet. Av artikel 6.2 följer att det finns utrymme för att vägra tillträde till elnätet om det saknas nödvändig kapacitet. I övrigt saknas uttryckliga grunder i direktivet för att ett nätföretag ska få vägra tillträde. I ellagen finns emellertid en ventil som innebär att undan-

[98] Jfr avsnitt 3.3 ovan, samt notera att förvaltningsrätten även i mål 7254–25 mellan Tesla och Gävle Energi hänvisade till att anslutningsskyldighet sedan tidigare var fastställt, trots att det tidigare avgörandet gällde mellan Tesla och Lenab. På s. 7 i mål 7254–25 uttalade domstolen: ”Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att Gävle energi har en skyldighet enligt 4 kap. 1 § ellagen att ansluta Teslas laddningsstationer till elnätet. *Detta fastslog förvaltningsrätten i mål 2092–25*.” (egen kursivering).

[99] Se C-6/64 Costa mot ENEL, C-11/70 Internationale Handelsgesellschaft, C-399/11 Melloni, C-430/21 RS och NJA 2014 s. 79 p. 15.

[100] Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2016/C 202/02).

[101] Med mindre nya omständigheter tillkommit mellan den första domen och det senare målet, jfr läran om *facta supervenientia*.

tag även kan göras vid andra särskilda skäl. Vad omfattas av undantaget och är det överhuvudtaget förenligt med direktivet? Principiellt står intresset av en välfungerande konkurrens på den fria marknaden för el mot behov av undantag för att förhindra stötande utfall i enskilda fall, med beaktande av de offentligrättsliga skyldigheter som följer med en anslutning.

4.2.1 Andra särskilda skäl i 4 kap. 2 § ellagen

Undantaget från nätföretags anslutningsskyldighet på grund av andra särskilda skäl går tillbaka till lag (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (äldre ellagen). När anslutningsskyldigheten infördes genom 1994 års reform av äldre ellagen stadgades samtidigt undantag från denna skyldighet vid särskilda skäl. Dock bör beaktas att denna reform genomfördes före det första elmarknadsdirektivet, som ett led i att konkurrensutsätta den svenska elhandeln och ta steg mot en nordisk elmarknad.[102] Trots detta har undantaget levt kvar genom alla därefter genomförda elmarknadsreformer.

Den rättsliga systematiken var redan vid införandet på så vis att anslutningsskyldighet utgjorde huvudregeln, medan undantag var möjligt vid kapacitetsbrist eller särskilda skäl.[103] Särskilda skäl kan ses som en generalklausul vilken ger nätföretag utrymme att i enskilda fall vägra tillträde, och därmed undgå en avtalsrelation med motparten där resultatet riskerar att bli stötande. Det visas genom de exempel som angavs i förarbetena till den äldre ellagen, nämligen att motparten inte följt tidigare avtal eller att det kan förväntas bli svårt att få betalning.[104] Med andra ord tidigare bristande vandel eller anticiperade betalningssvårigheter. Skyddsintresset verkar därmed vara att ge nätföretaget skydd mot anteciperade avtalsbrott. Nämnda exempel på särskilda skäl upprepades i samband med att nuvarande ellag infördes.[105] Regeln överfördes i sak oförändrad vid 2022 års omstrukturering av ellagen, även om exemplifieringen av särskilda skäl däri anges vara att det finns anledning att befara framtida avtalsbrott med hänsyn till att part inte följt tidigare avtal.[106]

En subjektiv tolkning ger vid handen att skyddsobjektet för undantagsregeln är nätföretaget. Nätföretaget, vilket har en rad offentligrättsliga skyldigheter som följer med att ha en ansluten kund till elnätet, har i svensk rätt ansetts behöva kunna undgå skyldigheten att ansluta motparten. Anslutningen framtvingar typiskt sett ett avtalsförhållande och när det finns tydliga indikationer på att motparten inte kommer att fullgöra sina skyldigheter ska detta kunna undvikas. Efter en anslutning är nätföretaget skyldigt att överföra el med god kvalitet som dessutom uppfyller uppställda funktionskrav.[107] Vid brister, exempelvis avbrott i överföring, har elanvändare rätt till avbrottsersättning.[108] Samtidigt är motpartens främsta skyldighet i avtalsförhållandet att erlägga nätavgift.[109] Men även att hålla anläggningar i enlighet med elsäkerhetskrav och vårda dem så att skada inte orsakas för nätföretaget eller på andra anslutna anläggningar.[110] Utifrån detta perspektiv ter det sig som ett

[102] Jfr avsnitt 3.2 ovan om syftet med regeln om tredje parts tillträde.
[103] Se 2 § 4 mom. samt 2 § 7 mom. i den äldre ellagen (1902:71 s. 1).
[104] Prop. 1993/94:162 s. 150.
[105] Prop. 1996/97:136 s. 141 f.
[106] Prop. 2021/22:163 s. 153 f.
[107] Se 4 kap. 16–20 §§ ellagen, samt Energimarknadsinspektionens föreskrift EIFS 2023:3 om leveranssäkerhet och spänningskvalitet, ofta benämnd kvalitetsföreskrifterna.
[108] Se 4 kap. 20 § jämte 10 kap. 10 § ellagen.
[109] Se 4 kap. 26–36 §§ ellagen, Energimarknadsinspektionens föreskrift EIFS 2022:1, samt jfr Allmänna avtalsvillkor Elnät 2025 K avsnitt 7 för konsumenters del.
[110] Se 1 kap. 3 § och 11 kap. 11 § ellagen jämte 6–7 och 28–32 §§ elsäkerhetslag (2016:732), samt jfr Allmänna avtalsvillkor Elnät 2025 K avsnitt 5 för konsumenters del.

skyddsvärt intresse att nätföretaget ska kunna frångå sin anslutningsskyldighet på grund av motpartens tidigare bristande vandel och i övrigt skäl som utgör grund för anteciperat avtalsbrott. Intresset av att utan inskränkning få utöva lovliga, grundlagsskyddade, stridsåtgärder på arbetsmarknaden får emellertid anses väga än tyngre. Åtminstone när stridsåtgärderna vidtas mot den part som önskar få sin anläggning ansluten. Vidtas åtgärderna mot nätföretaget själv sätts situationen möjligen i annat ljus.[111] En subjektiv tolkning talar således för att de fackliga stridsåtgärderna i Tesla-målen skulle falla inom undantagsregeln särskilda skäl. Frågan är dock om en sådan tolkning är direktivkonform.

4.2.2 Är undantaget "andra särskilda skäl" förenligt med EU:s elmarknadsdirektiv?

Artikel 6.1 i elmarknadsdirektivet stadgar att medlemsstaterna ska säkerställa att det införs en ordning för tredje parts tillträde till överförings- och distributionssystem. Tillträdet ska grundas på offentliggjorda tariffer och gälla för alla kunder, samt tillämpas objektivt och icke-diskriminerande. Bestämmelsen ger till synes uttryck för ett relativt betydande handlingsutrymme för medlemsstaterna. Formerna för hur denna ordning ska inrättas står det dem fritt att bestämma över. I första elmarknadsdirektivet kunde medlemsstaterna välja mellan att ha ett förhandlat tillträde eller ett förfarande för ensamköpare.[112] I efterföljande direktiv ändrades det till att medlemsstaterna ska säkerställa en ordning för tredje parts tillträde.[113] Regleringsansatsen tyder på att det framför allt är ändamålet snarare än formen som är det essentiella, nämligen att genom fritt tillträde undanröja hinder mot en välfungerande och konkurrensutsatt marknad.[114] Den enda uttryckliga grunden för att vägra tillträde i ett enskilt fall,[115] som anges i artikel 6.2, är att systemansvarig saknar nödvändig kapacitet i elnätet. Även denna regel går tillbaka till 2003 års elmarknadsdirektiv.[116] Vid sådan vägran ska väl grundade skäl som särskilt tar hänsyn till artikel 9 anges. Det bör beaktas att bestämmelsens språkliga lydelse inte ger vid handen att grunden för vägran enligt artikel 6.2 är uttömmande. Följaktligen skulle ordalydelsen i sig inte utgöra hinder för EU-domstolen att uttolka eventuellt ytterligare undantag, även om ett sådant inte skulle ha explicit stöd.

EU-domstolen har dock tolkat utrymmet för att vägra tillträde restriktivt, med grund i direktivets systematik och ändamål. Mål C-439/06 (*citiworks AG*) gällde tolkning av artikel 20 i 2003 års elmarknadsdirektiv. Bakgrunden i målet var att den tyska tillsynsmyndigheten hade nekat citiworks AG:s begäran om tillträde till elnätet vid flygplatsen Leipzig/Halle, med hänvisning till att elnätet var att betrakta som ett privat nät enligt 110 § i tyska lagen om el- och gasförsörjning.[117] Frågan var om den aktuella lagregeln, vilken utgjorde hinder för fritt tillträde, var förenlig med nämnda artikel. Som utgångspunkt för denna prövning uttalade domstolen:

> "Med hänsyn till betydelsen av principen om fritt tillträde till överförings- eller distributionssystem, innebär emellertid inte detta

[111] Mot bakgrund av rättsregelns primära skyddsintresse enligt ovan blir det en annan sak om stridsåtgärderna vidtas mot nätföretaget, som i förhållande till tredje part har offentligrättsliga skyldigheter. Jfr NJA 1950 s. 188, JO 1968 s. 423 och JO 2004/05 s. 363.

[112] Se artiklarna 16–18 i direktiv 96/92/EG.

[113] Se artikel 20 i direktiv 2003/54/EG.

[114] Jfr skälen 2–6 i 2003 års elmarknadsdirektiv (2003/54/EG).

[115] Det finns även undantag på systemnivå, exempelvis i artikel 9.5 elmarknadsdirektivet om skyldighet att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Dessa är inte aktuella för denna artikel och lämnas därhän.

[116] Se artikel 20.2 i direktiv 2003/54/EG.

[117] Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung (Energiewirtschaftsgesetz)) av den 7 juli 2005 (BGBl. 2005 I, s. 1970).

> utrymme för skönsmässig bedömning att medlemsstaterna har rätt att frångå nämnda princip, förutom de fall där det i direktiv 2003/54 *särskilt föreskrivs undantag eller avvikelser*."[118]

Med andra ord tolkade domstolen kravet på att säkerställa en ordning med fritt tillträde för tredje part, med beaktande av direktivets systematik och ändamål, som att det endast finns utrymme för vägran när det finns uttrycklig grund härför i elmarknadsdirektivet. Likaså påpekades att en nationell bestämmelse endast är förenlig med direktivet om den omfattas av tillämpningsområdet för dessa undantag eller avvikelser, till exempel avsaknad av nödvändig kapacitet.[119] Detta har senare bekräftats av EU-domstolen i de förenade målen C-262/17, C-263/17 och C-273/17.[120] Ellagens undantag från anslutningsskyldighet vid andra särskilda skäl ter sig svårförenlig med dessa uttalanden. Hänsyn bör tas till den betoning som EU-domstolen har lagt vid det fria tillträdets betydelse för att uppnå ändamålet om en fullt fungerande och konkurrensutsatt inre marknad. Att det utgör en av de grundläggande åtgärder som medlemsstaterna är skyldiga att vidta för fullbordande av den inre marknaden, samt att rätten är ovillkorligen kopplad till rätten för konsumenter att fritt välja elleverantör.[121] En restriktiv tolkning av undantag från tredje parts tillträde framstår därmed som motiverad.

Den avgörande betydelse som tredje parts tillträde har för att fullborda den inre marknaden har bekräftats i efterföljande rättspraxis.[122] Inte i något av fallen har EU-domstolen öppnat upp för andra typer av undantag i nationell rätt som tar hänsyn till skälighet eller andra skyddsintressen som grund för att vägra tillträde. Domstolen har emellertid infört en form av *proportionalitetsprövning* vad gäller nationella regler inom ramen för icke-diskrimineringsprincipen, vilken ger uttryck för en allmän likhetsprincip. Enligt denna prövning är en skillnad i behandling mellan anläggningar motiverad om den grundas på ett objektivt och rimligt kriterium som sammanhänger med ett lagligt godtagbart mål, och om denna skillnad står i proportion till det mål som eftersträvas.[123] Det bör dock noteras att proportionalitetsprövningen har tillämpats inom ramen för likhetsprincipen i situationer där det föreligger avsaknad av nödvändig kapacitet i elnätet. Exempelvis när nationell rätt, genom införlivande av bland annat elmarknadsdirektivets regler om prioriterad inmatning och garanterat tillträde,[124] vid kapacitetsbrist medger företräde för exempelvis vissa typer av produktionsanläggningar. Med andra ord handlar det i dessa fall inte om allmänna regler som går utöver de i elmarknadsdirektivet uttryckligt föreskrivna grunderna för vägran av tillträde.[125]

Avslutningsvis bör dock nämnas att EU-domstolen inte i något av målen uttryckligen har tagit ställning till en nationell bestämmelse om att vägra tillträde på grund av omständigheter som hänför sig till den part som önskar få en anläggning ansluten. Utifrån kravet på objektivitet och icke-diskriminering, samt ändamålet med fritt tillträde, finns dock lite som talar för en annan bedömning än i de fall där nationell rätt haft undantag för vissa typer av system. Att öppna upp för den typen av undantag riskerar att motverka elmarknadsdirektivets främsta ändamål: att skapa verkligt integrerade, konkurrens-

[118] C-439/06 p. 55 (egen kursivering).
[119] C-439/06 p. 56–57.
[120] Se p. 54–61 i nämnda mål.
[121] C-439/06 p. 39–44.
[122] Se bl.a. C-239/07 p. 31, C-492/14 p. 76, förenade målen C-262/17, C-263/17 och C-273/17 p. 54, C-31/18 p. 40 och C-179/20 p. 67.
[123] Se C-492/14 p. 79–81 samt C-179/20 p. 70–72.
[124] Se artikel 42 i elmarknadsdirektivet, samt jfr artiklar 15–16 i 2009 års elmarknadsdirektiv.
[125] Jfr C-492/14 och C-179/20.

utsatta, konsumentorienterade, flexibla, rättvisa och transparenta elmarknader i unionen.[126] Det kan därför ifrågasättas om undantagsregeln om särskilda skäl är förenlig med elmarknadsdirektivets artikel 6.

5. Avslutande ord

Den grundläggande rätten för tredje part att få fritt tillträde till elnätet – i ellagen formulerat som en anslutningsskyldighet för nätföretaget – har sedan första elmarknadsdirektivet ansetts utgöra en nödvändig förutsättning för förverkligande av EU:s inre elmarknad. Länken mellan ett legalt monopol och en konkurrensutsatt elhandel. Ett effektivt genomförande av denna rätt torde kräva mer än en box att ticka i – mer än ett formellt erkännande från nätföretaget som bekräftar dess skyldighet. Medlemsstaterna behöver inom ramen för deras handlingsutrymme att upprätta en ordning som säkerställer denna rätt för tredje part, tillhandahålla mekanismer för att genomdriva ett fullgörande av denna skyldighet. Detta oberoende av de mer specifika reglerna om anslutningstid. Med hänsyn till den vikt som unionen lagt vid tredje parts tillträde som katalysator för fullbordande av den inre marknaden för el bör rätten till tillträde inte behandlas som blott en formalitet. Rätten till tillträde riskerar att bli tandlös om inte nätmyndigheten och domstolen genomskådar de faktiska grunderna till varför en anslutning ännu inte genomförts, liksom utsikterna för att anslutningen ska slutföras framgent. I artikeln har det argumenterats för att nätföretaget inte ska tillåtas att disponera över en tvist om anslutning genom att styra över huruvida dess ställningstagande om anslutningen ska betraktas som ett nekande av anslutning eller en angivelse om tidsåtgång för genomförandet av anslutningen. I dessa ärenden/mål bör nätmyndigheten, och senare förvaltningsdomstolen, granska de faktiska omständigheter som ställningstagandet vilar på. Med beaktande av den information som nätföretaget ska kunna tillhandahålla enligt anknytande regler i ellagen, bör ledpunkter för denna bedömning vara:

- nätföretagets skäl till att anslutningen inte slutförs,
- nätföretagets plan för kvarstående åtgärder, vilka eventuella hinder som finns mot genomförandet av anslutningen och deras karaktär, och
- om anslutningen kan genomföras inom en överblickbar framtid.

Vidare att prövningen bör vara enhetlig, i stället för att dela upp och behandla frågorna isolerade från varandra. Det skulle vara till gagn både för parter och prövningsmyndighet om frågorna hanterades koncentrerat i ett ärende. Om frågorna om anslutningsskyldighet, tidsåtgång och genomförande ändå delas upp, så behöver ett senare beslut eller dom rörande skälig anslutningstid baseras på det föregående beslutet eller domen om huruvida anslutningsskyldighet gäller. Föreligger anslutningsskyldighet innebär det även att det inte föreligger rättsligt hinder för genomförande av anslutningen.

Vad beträffar utrymmet för att vägra tillträde för tredje part kan det hävdas att EU:s elmarknadsreglering saknar viss flexibilitet, en ventil, för intresseavvägningar i enskilda fall där resultatet av en anslutningsplikt riskerar att bli stötande. Lite hänsyn visas i regleringen för nätföretagets eventuella skyddsintressen. Dessa får stå tillbaka vad gäller tredje parts rätt till tillträde; en kompromiss för att balansera den maktposition en aktör med ensamrätt till nätet besitter. I rättspraxis har ett antal situationer där denna typ av konflikter uppkommit lösts genom distinktionen mellan ”tillträde” och ”anslutning”, exempelvis vad avser tredje parts möjlighet att

[126] Jfr artikel 1 och skälen 1–12 i elmarknadsdirektivet, samt ovan hänvisad rättspraxis.

fritt välja vilken nivå av nätet som denne önskar ansluta sig till. Notera dock att nätföretagets intresse endast har skyddats indirekt i dessa mål. Det primära skyddsintresset torde i stället ha varit att säkerställa ett stabilt och driftsäkert nät för den inre energimarknadens funktion. Andra typer av fall där nätföretaget historiskt skyddats i svensk rätt genom en möjlighet att neka anslutning, såsom vid anteciperat avtalsbrott, bristande vandel eller extraordinära händelser – helt enkelt av andra särskilda skäl – har inte fått samma genomslag på EU-rättslig nivå. Regleringen, liksom tillhörande rättspraxis, präglas tydligt av ändamålet att upprätta en konkurrensutsatt inre marknad, för vilket alla potentiella hinder mot tillträde på icke-diskriminerande och objektiva villkor ansetts behöva undanröjas. Det gäller inte endast för elmarknaden, utan motsvarande reglering förekommer även för andra delar av energimarknaderna, såsom gasmarknaden.[127] Ett undantag grundat på andra särskilda skäl ter sig svårförenligt med hur EU-domstolen har tolkat elmarknadsdirektivets bestämmelser i praxis, vilket blir tydligt i ljuset av EU-domstolens uttalande i *citiworks AG*: att principen om tredje parts rätt till tillträde endast får frångås om det särskilt föreskrivs undantag eller avvikelser. Att nätföretagen möjligen ändå inte skulle anses förpliktade att ansluta de enskilda anläggningarna just i Tesla-målen relaterar snarare till den potentiella normkonflikten mellan reglerna om fritt tillträde respektive arbetsmarknadens konflikträtt, för vilket konflikträttens ställning inom EU-rätten också behöver beaktas. Det rör sig då inte om ett undantag från en huvudregel i strikt bemärkelse, utan just om företräde för vissa rättsregler i normhierarkin. I slutändan kan dock konstateras att flera av dessa frågor om förhållandet mellan ellagen och elmarknadsdirektivet, dessvärre, i det närmaste förbigåtts hittills i Tesla-målen.

[127] Jfr 4 kap. 6 § naturgaslag (2005:403) samt artikel 30–38 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1788 av den 13 juni 2024 om gemensamma regler för de inre marknaderna för förnybar gas, naturgas och vätgas, om ändring av direktiv (EU) 2023/1791 och om upphävande av direktiv 2009/73/EG. Se även C-290/20 där EU-domstolen gjorde analogier till tolkning av elmarknadsdirektivet i mål om tolkning av gasmarknadsdirektivet.